

# Vrah i oběť v ochranném léčení ústavním

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.<sup>1</sup>, Mgr. Radek Vokál<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Psychiatrická léčebna Bohnice, IPVZ, Praha

<sup>2</sup>Správa Středočeského kraje Policie ČR

Kazuistika má ilustrovat článek v předchozím čísle Psychiatrie pro praxi o ukládání zabezpečovací detence od 1. 1. 2008. Popisuje první zabezpečovací detenci navrženou soudem. Jde o pachatele sexuálních i nesexuálních trestných činů, které páchal při hospitalizaci opakovaně v ústavním ochranném léčení sexuologickém (sexuální deviace však nebyla prokázána). Ochranné léčení bylo opakovaně přerušováno výkony trestu pro další loupeže a znásilnění. Nakonec byl odsouzen k výjimečnému doživotnímu trestu pro loupežnou brutální vraždu. Výkon současně uložené zabezpečovací detence tedy teoreticky přichází v úvahu jen v případě podmíněného propuštění (u doživotí lze po 20 letech VTOS), milosti nebo amnestie. Kazuistika poukazuje na závažnost znaleckého hodnocení a demonstruje nutnost ústavu zabezpečovací detence, kde by měl být takový pachatel umístěn, když ochranné léčení evidentně dostatečně nechránilo společnost.

**Klíčová slova:** sexuologické a psychiatrické znalecké posudky, ochranné léčení, zabezpečovací detence, delikvence, vyšetřování vraždy, trest doživotí.

## The homicide and his victim in the forensic treatment

The case reports of the non deviant sex offender and robber who repeated his delinquency in sexology forensic treatment in psychiatric hospital. Finally he commit a slaughter and was sentenced to the life imprisonment. The casuistry demonstrates the importance of the forensic expertise and the necessity of detention institution (in Czech Republic exists from this year) for such cases when even forensic treatment is not protective enough.

**Key words:** sexologic and psychiatric forensic expertises, protective treatment and detention, delinquency, homicide investigation, life imprisonment.

Psychiat. pro Praxi 2009; 10(3): 139–141

Dne 8. 2. 2008 ve 20.45 oznámila zdravotní sestra z Psychiatrické léčebny (PL) Kosmonosy na linku 158 požár odpadkového kontejneru umístěného pod přístřeškem v areálu léčebny. Nejde o záměnu s číslem 156 – sestra později vypověděla, že viděla pod kontejnerem rozdělaný oheň a u hořícího kontejneru křepčící muž sledoval kymácející se a pohybující se kontejner a přisunoval k němu další kontejnery.

Policejní hlídka dorazila dříve než hasiči a pokračovala v hašení příručním hasicím přístrojem. Po uhašení požáru si všimla, že v roztaveném kontejneru je ohořelé lidské tělo. Přivolání hasiči vystříhali tělo z roztavené plastové hmoty pomocí hydraulických nůžek a řetězové pily. Bylo zjištěno, že se jedná o muže, který byl toho dne propuštěn (s hotovostí 24 027 Kč) z ústavního sexuologického OL z pavilonu, před nímž kontejner stál. Totožnost potvrdila sestra (obličej nebyl ohněm příliš zasažen) i systém AFIS (otisky prstů).

V době ohledávání již byl v Mladé Boleslavi hlídkou městské policie zadržen jednačtyřicetiletý muž, který se toho dne nevrátil z pracovní terapie na oddělení, přestože měl nařizeno do PL Kosmonosy OL ústavní sexuologické. Jeho alkoholémie při zadržení byla nulová. Byla u něj mj. nalezena peněženka s hotovostí 23 500 Kč, výplatní lístek k penzi na jméno uhořelého muže

a také jeho hodinky, řetízek a bunda. Muži bylo sděleno obvinění z trestného činu vraždy dle § 219/1 trestního zákona (později i odst. 2) a byl vzat do vazby.

Muž při výsleších uvedl, že vraždu nespáchal, oběť nezná, jeho věci a peníze našel, hodinky a řetízek dostal od neznámých osob. Zajištěné peníze dle svého tvrzení vydělal, zejména tím, že prováděl pacientům v léčebně nákupy. S obviněným byla při výslechu špatná komunikace, stále opakoval, že ničemu nerozumí, ale v okamžiku, kdy se jednalo o peníze, tak velmi zřetelně rozuměl sdělovaným obsahům, uměl i počítat a „svůj“ majetek verbálně bránil. Při výsleších byl klidný, ale zdráhal se spolupracovat při jakýchkoli vyšetřovacích úkonech.

Řada svědků z řad pacientů i personálu léčebny vypověděla, že byl agresivní, měl spory s pacienty i s personálem, odcizoval věci a bil pacienty, chodil s děvčaty po areálu, byl „ukecanej“, zvlečoval svá postižení, při konfrontaci svých prohřešků vždy dělal, že ztratil paměť. Znal jména pacientů, oslovoval všechny známé lidi na vycházkách, znal zavražděného, sedávali spolu a povídali si včetně inkriminovaného dne. Na jeho oděvu, hodinkách a některých bankovkách byla zjištěna krev a DNA uhořelé oběti.

Příčinou smrti oběti bylo udušení kouřovými plyny, dále byla zjištěna tržně zhmožděná

rána čela s korespondujícím krevním výronem a krevní výron v okolí jazyky (úder, tlak ruky nebo náraz na hranu kontejneru?) a další krevní výrony na hrudi.

Vyšetřovací pokusy:

1. Byl zkoumán mechanismus dopravení těla do kontejneru a bylo zjištěno, že je možné, že pachatel muže stojícího u kontejneru omráčil, uchopil za nohy a překlopil po hlavě do kontejneru (naražení na kontejner odpovídají krevní výrony na hrudníku).
2. Kontejner v druhé části požáru ležel na boku a bylo zablokováno jeho víko. Bylo zjištěno, že intenzivním pohybem osoby umístěné v kontejneru (od osoby umístěné v hořícím kontejneru lze předpokládat intenzivní pohyb) lze kontejner, je-li zabrzděn, překlomit.
3. Není-li víko kontejneru zajištěno (drženo), lze jej osobou uvnitř otevřít. Využitím běžných hřebíků či provázků lze víko zajistit pomocí otvorů sloužících pro uzamčení kontejneru visacím zámkem.
4. Obsah kontejneru s běžným léčebenským odpadem lze podpálit běžným plynovým zapalovačem (vzplál až po 3 minutách pokusu). V 9. minutě prohořel odpadový kontejner a ve 13. minutě pokusu skoro celý shořel při teplotě až 500 °C.

V takové důkazní situaci bylo jedinou nadějí obhajoby prokázat nepřičetnost obviněného. Ke zkoumání duševního stavu byli přibráni znalci MUDr. Švarc, MUDr. Leblová a PhDr. Goldmann. Obviněný však s námi nespocoval, domáhal se odchodu a dokonce nás ohrožoval pohybem po cele. Přesto jsme nenavrhli pozorování duševního stavu v ústavu podle § 116/2 trestního řádu, neboť pachatel byl hospitalizován v PL Kosmonosy 10× v letech 1983–1993, následovalo 10 VTOS a poté opět trvale hospitalizován od roku 2003 do zadržení (s výjimkou 2letého VTOS).

### Z anamnézy

Pobírá plný invalidní důchod z psychiatrické indikace. Tělesně netrpí žádným významným onemocněním. Od 17 let věku je zbaven způsobilosti k právním úkonům.

Poprvé byl hospitalizován v PL Kosmonosy v roce 1983 po zranění vlastním otcem, byla mu uložena ústavní výchova, která nebyla realizovaná, neboť posuzovaný byl v roce 1984 zbaven způsobilosti k právním úkonům a matkou vzat zpět domů. Současným opatrovníkem posuzovaného je MěÚ Kosmonosy, neboť matka neplnila funkci opatrovníka (fyzicky napadla syna v léčebně poté, co jí nebyly vydány jeho peníze).

V dokumentaci PL Kosmonosy je opakovaně zmíněno agresivní chování posuzovaného, jeho nepodrobnost, odmítání medikace, okrádání spolupacientů, agravace mentálního defektu, vyhrožování sebepoškozením a zabitím personálu, podezření ze znásilňování pacientek. Jedno trestní stíhání policie zastavila, když poškozená pacientka připustila, že od něj přijala 50 Kč. Jiné znásilnění, pro které byl stíhán, komentoval psychiatrům v léčebně slovy: „Byla to moje holka a nechtěla mi dát, kurva jedna, tak co jsem měl dělat... dal jsem jí pár facek a pak jsem ji znásilnil.“

V léčebně začal být považován za „nepropustitelného chronika“. Medikaci dlouhodobě odmítal proto, že v minulosti měl po vyšších dávkách neuroleptik expyramidové projevy a dystonie. Při jakémkoli pokusu o medikaci (vč. např. karbamazepinu) předvedl dramatické nežádoucí účinky a přiměl žurnálního lékaře medikaci vysadit. Nakonec každý ošetřující lékař na pokus o medikaci rezignoval. Antiandrogenní medikace ani kastrace mu nabízena nebyla, neboť nebyl považován za sexuálního devianta. Byl však považován za potenciálně nebezpečného, a proto byl částečně omezován v délce vycházek (nutnost pravidelného hlášení na odd.), i když neměl kázeňské problémy a do-

držoval režim. Spíše však v posledních letech nespocoval.

### Předchozí znalecké posudky

- 1) Ochranné léčení sexuologické vykonával na základě posudku z r. 1993. Tehdy byl stíhán pro řadu násilných trestných činů: znásilnil na poli svou vlastní sestru, oloupil mentálně postiženého pacienta, znásilnil mentálně postiženou pacientku v areálu PL Kosmonosy, oloupil pacienta PL Kosmonosy. Posuzovaný se znalkyněmi komunikoval plynule česky, všem velice srozumitelně a účelně vyhrožoval. Znalkyně diagnostikovaly poruchu osobnosti, imbecilitu a patologickou sexuální agresivitu. Následkem těchto poruch shledaly zcela vymizelé ovládací schopnosti, které navíc hodnotily an block a nezabývaly se jednotlivými trestnými činy. Znalkyně sice přidaly úvahy o tom, že muž není nemocný v pravém slova smyslu a měl by být umístěn v ÚSP – jde však o logické rozpory alibisticky změkčující osudové závěry...
- 2) V r. 1994 znalci ve věci loupežného přepadení důchodce a vyhrožování shledali agravaci a zachovalé rozpoznávací a pouze snížené ovládací schopnosti. Odsouzen byl ke 3,5 letům odnětí svobody.
- 3) Nejpodrobnější byl znalecký posudek vypracovaný v r. 1997, kdy byl pachatel obviněn ze znásilnění 13leté holčičky, kterou 1 km od léčebny brutálně několik hodin svázanou znásilňoval, škrtil, vyhrožoval jí nožem. Se znalci nespocoval, primitivně simuloval duševní poruchu, takže nemohlo být provedeno znalecké vyšetření. Bylo však provedeno falografické vyšetření, které prokázalo heterosexuální orientaci a známky nepreferované sexuální agresivity. Znalci diagnostikovali, že nejde o sexuální deviaci, ale o poruchu osobnosti, intelekt v pásmu debility, ale dobrou sociální kompetenci. Znalci poukázali na opakovanou programovou a plánovitou trestnou činnost, z níž je zřejmé, že obžalovaný si uvědomuje protiprávnost svého chování a též i chápe smysl trestního řízení a je schopen se hájit. Byl odsouzen k 6,5 letům odnětí svobody, proti rozsudku velmi účelně písemně protestoval i bez advokáta. Podle hlášení Vězeňské služby krátce po vyhlášení rozsudku napadl příslušníka při otevírání mříže úderem pěstí do obličeje a pokračujícím útokem.
- 4) V roce 2004 napadl dívku před střední školou v Mladé Boleslavi a znalec shledal poruchu osobnosti (impulzivní, agresivní) a intelekt

v pásmu slaboduchosti až debility; ovládací i rozpoznávací plně zachované.

- 5) Velmi cenný byl znalecký posudek z ledna 2008, neboť osobní vyšetření znalcem proběhlo krátce před vyšetřovanou vraždou, a to z iniciativy posuzovaného, který se obrátil na soud s návrhem na vrácení způsobilosti k právním úkonům. Tehdy ochotně odpovídal na otázky znalce, uvedl mu svou anamnézu, byl hovorný, psychopatologii mimo poruch intelektu znalec nezaznamenal a konstatoval, že na ústavní prostředí je dobře adaptován, má sociální dovednosti a schopnost nakládat s finančními prostředky 500 Kč za týden a doporučil změnit zbavení způsobilosti na omezení. Pro středně těžkou mentální retardaci není schopen řady jiných právních úkonů. Podle znalce není schopen plnohodnotné účasti na jednání soudu, ale je schopen pochopit význam doručeného rozsudku. (Tento zjevný rozpor byl způsoben pravděpodobně tehdejší snahou znalce nekomplikovat soudní jednání přítomností posuzovaného, ovšem při soudním jednání o vraždě advokát o tomto závěru znalce diskutoval několik hodin.)

### Závěry našeho znaleckého posudku

Obviněný není postižen jinými poruchami než poruchou osobnosti (dissociální, impulzivní) a lehkou mentální retardací. Z těchto poruch plyne zvýšená agresivita. Závislost na OPL ani sexuální deviace nebyly zjištěny. V době činu nebyly schopnosti obviněného rozpoznat nebezpečnost (protiprávnost) jeho jednání ničím sníženy. Schopnosti ovládat jednání byly mírně sníženy v důsledku poruchy osobnosti a mentální retardace. Obviněný je však schopen chápat smysl trestního řízení. Jeho hodnotová orientace je jednoduchá, materiální, zaměřená na bezprostřední uspokojení primitivních pudů. Agrese je prostředkem, kterým obviněný tyto potřeby uspokojuje. Motiv jednání byl pravděpodobně zistitelný. Na stresové situace reaguje obviněný agresí. Není schopen navázat hodnotné vztahy a prognóza jeho resocializace je krajně nepříznivá.

Znalci nenavrhují uložení ochranného léčení, neboť již je uloženo v ústavní formě. Znalci navrhuje uložit zabezpečovací detenci (bude-li to již v době rozhodování soudu možné), neboť vzhledem k dosavadnímu neúspěšnému působení ochranných léčení na osobu pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení

ústavní vedlo k vyléčení či dostatečné ochraně společnosti.

Posuzovaný neumožnil znalcům standardní osobní ambulantní vyšetření, to však v tomto případě neznemožňuje jeho znalecké posouzení. Znalci však mají k dispozici řadu předchozích psychiatrických znaleckých posudků a zejm. chorobopis PL Kosmonosy, který poskytuje dostatečné podklady pro zpracování zadaného znaleckého posudku, neboť jeho duševní stav byl v tomto ústavu 12 let pozorován (1983–2008 s přestávkami na výkony trestu). Bylo by proto nadbytečné nařizovat další pozorování duševního stavu v ústavu.

### Jednání soudu

Krajský soud soudil pachatele podle § 219 trestního zákona, nikoli jen podle odst. 1 (sazba 12–15 let), ale i podle odst. 2 písm. b (vražda zvlášť surovým způsobem) a písm. h (vražda loupežná nebo zakrývajíc jiný tr. čin), za což hrozí i výjimečný trest. Navíc byl souzen jako zvlášť nebezpečný recidivista dle § 41/1 trestního zákona, u něž lze horní hranici trestu zvýšit o třetinu (tedy i za vraždu kvalifikovanou podle

1. odstavce by mu hrozilo 20 let namísto 15) a soud nesmí podkročit polovinu zvýšené sazby. Advokát neměl jinou obhajobu než napadat psychiatricko-psychologický znalecký posudek: znalci vycházeli jen z písemných materiálů, ke spolupráci při vyšetření nepřizvali advokáta. Při jednání soudu se obviněný vyjadřoval jen: „Já tomu nerozumím, já tomu nerozumím.“

Krajský soud odsoudil muže (zatím nepravomocně) k doživotnímu trestu odnětí svobody.

### Závěr

Kazuistika popisuje pachatele sexuálních i nesexuálních brutálních trestných činů, které páchal opakovaně vzdor léta trvajícimu ústavnímu ochrannému léčení: loupeže a znásilnění završil loupežnou vraždou. Budoucnost zpochybnila původní diagnózu „patologická sexuální agresivita“, kvůli které se ocitl v ústavním ochranném léčení sexuologickém. Ochranné léčení bylo opakovaně přerušováno výkony trestu, až byl nakonec odsouzen k výjimečnému doživotnímu trestu.

Kazuistika demonstruje nutnost ústavu zabezpečovací detence, kde by měl být takový

pachatel umístěn, když ochranné léčení evidentně dostatečně nechránilo společnost. Kazuistika poukazuje i na zodpovědnost při znaleckém posuzování a možné dalekosáhlé důsledky zjištění nepřičetnosti u takového pachatele: znalkyně shledaly nepřičetnost a navrhly ochranné léčení i přes zjištění, že „není nemocný v pravém slova smyslu“. Kazuistika chce poukázat na důležitost každého znaleckého závěru: v tomto trestním řízení byl podrobně studován posudek o způsobilosti k právním úkonům a byly rozebírány závěry znalce, že „není schopen plnohodnotné účasti na jednání soudu a je schopen pochopit význam doručeného rozsudku.“

**MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.**

Psychiatrická léčebna Bohnice  
Ústavní 91, 18102 Praha 8  
jiri.svarc@plbohnice.cz

